

Свиноус Іван, Слесар Тетяна, Шара Євгенія. Методичні підходи до організації обліку трансакційних витрат в сільськогосподарських підприємствах. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 41-49.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.01-02.041>

УДК 657.47:338.58

JEL Classification: D23, E62, H50

Свиноус Іван

д.е.н., професор кафедри обліку та оподаткування
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: isvinous@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0346-1596

Слесар Тетяна

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: slyesar.t.m@nubip.edu.ua

ORCID: 0000-0002-6070-5059

Шара Євгенія

к.е.н., доцент

Ірпінський фаховий коледж економіки і права

м. Ірпінь, Україна

E-mail: shara_kbo@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8091-0201

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація

Вступ. Характерними особливостями сільського господарства щодо формування трансакційних витрат в аграрному секторі порівняно з іншими галузями національного господарства є його велика залежність від природного середовища і біологічних процесів, що зумовлює прояв низької стійкості та прогнозованості його розвитку.

Ситуація, що склалася, обумовлена тим, що в системі формування нових економічних і аграрно-земельних відносин, поряд з технологічними факторами, ключове місце займають інституційні фактори розвитку аграрного сектора. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження природи трансакцій, трансакційних витрат та оцінки їхнього впливу на відтворювальні процеси в аграрній сфері, а також пошуку механізмів управління цим видом витрат у галузях сільського господарства.

Методи. В процесі проведення досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід, порівняльний, діалектичний та абстрактно-логічний.

Результати. Запропонований методичний підхід до визначення величини та структури трансакційних витрат сільськогосподарських підприємств, дасть можливість перерозподіляти внутрішні та зовнішні трансакції, сутність полягає у порівнянні величини трансакційних витрат, джерелом яких є власні підрозділи підприємства, і виникають внаслідок ринкових трансакцій.

Перспективи. Війна України з Росією викликала появу нових видів та проявів трансакційних витрат в

діяльності сільськогосподарських підприємств. Подібна ситуація буде спостерігатися і період повосенньої відбудови аграрного сектору нашої держави. В зв'язку з цим перед науковцями постають завдання щодо розробки методичних підходів до з'ясування економічної природи та відображення їх в реєстрах бухгалтерського обліку.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, трансакційні витрати, облік, інформація, управління.

Вступ.

Характерними особливостями сільського господарства щодо формування трансакційних витрат в аграрному секторі порівняно з іншими галузями національного господарства є його велика залежність від природного середовища і біологічних процесів, що зумовлює прояв низької стійкості та прогнозованості його розвитку.

Ситуація, що склалася, обумовлена тим, що в системі формування нових економічних і аграрно-земельних відносин, поряд з технологічними факторами, ключове місце займають інституційні фактори розвитку аграрного сектора. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження природи трансакцій, трансакційних витрат та оцінки їхнього впливу на відтворювальні процеси в аграрній сфері, а також пошуку механізмів управління цим видом витрат у галузях сільського господарства.

Основна частина трансакційних витрат носить прихований характер, де вони відбиваються в обліково-фінансових документах суб'єктів господарювання, існують проблеми їх кількісної оцінки. Формалізація цих видів витрат, оптимізація, регулювання та вдосконалення механізмів управління ними дозволяють знизити собівартість сільськогосподарської продукції, що є одним із ключових факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. В умовах функціонування ринкових відносин, суб'єктам господарювання аграрного сектора необхідна система заходів, механізмів та інструментів для регулювання та управління цими видами витрат, що дозволить підвищити ефективність і конкурентоспроможність виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виникнення трансакційних витрат відносно нове у вітчизняному науковому просторі. Цьому питанню у своїх працях приділяють увагу такі вчені як С. Архієреєв, М. Данько, О. Канцуров, А. Чухно та ін. Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На науковому рівні досі не встановлено чинників понесення трансакційних витрат підприємства, що потребує проведення всебічних наукових досліджень.

Мета.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендації щодо організації обліку трансакційних витрат, як інформаційної бази для прийняття управлінських рішень з метою їх мінімізації.

Методологія дослідження.

В процесі проведення досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід, порівняльний, діалектичний та абстрактно-логічний.

Результати.

Слід зазначити наявність характерного для аграрного сектору підвищеного виробничого ризику, пов'язаного із тим, що основна частина сільгоспугідь знаходиться в зоні ризикованого землеробства, що зумовлює значні витрати на пошук й обробку інформації про стан ринку, а також витрати опортуністичної поведінки (витрати, пов'язані з порушенням умов оплати за поставлену продукцію; витрати на стягнення дебіторської заборгованості; витрати, пов'язані з порушенням суб'єктами зовнішнього середовища умов постачання ресурсів щодо термінів, комплектності та якості; витрати, пов'язані з контролем дотримання умов угод суб'єктами зовнішнього середовища;

витрати, пов'язані з ухилянням працівників від роботи, витрати, пов'язані з опортуністичною менеджерів по відношенню до власників підприємства, витрати, пов'язані з опортуністичною менеджерів різних рівнів управління по відношенню до підлеглих; оплата послуг представників органів державної влади, витрати на утримання інших організацій, витрати, що пов'язані з ухилянням від правових санкцій, витрати, що пов'язані з ухилянням від податків та нарахувань на заробітну плату; витрати, пов'язані з отриманням ділової інформації, що не є вільною для доступу); – циклічність, сезонність сільськогосподарської діяльності; висока частка основних фондів у структурі фінансових коштів; обмежений перелив факторів виробництва сільського господарства в інші сектори економіки – все це робить аграрну галузь непривабливою для інвестування капіталу й створить значні труднощі в отриманні комерційних кредитів – як довгострокових, так і короткострокових (насамперед для проведення посівних робіт); сільськогосподарська діяльність пов'язана із землею; подовжений виробничий цикл зумовлює труднощі щодо гнучкого реагування на зміни кон'юнктури ринку; внаслідок швидкопливного характеру деяких видів сільгосппродукції вимагають формування потужностей розподільчої логістики та має місце прояв диктату організацій зі зберігання, транспортування та торгівлі на сільськогосподарських товаровиробників; відсутність механізмів та інституцій щодо формування передумов для узгодженої цінової політики на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. За таких умов сільськогосподарські виробники не отримують реальних цін, хоча на перший погляд, може скластися переконання про наявність вільної взаємодії попиту і пропозиції, однак із врахуванням низької цінової еластичності попиту на продукти харчування сільськогосподарське виробництво є чутливим до коливань попиту [1]. Проявами цієї особливості можуть бути схильність сільськогосподарської галузі до криз надвиробництва; низька транспортабельність багатьох видів продукції внаслідок низької вартості продукції сільського господарства (картоплі, кормів та ін.), що зумовлює за собою обмежені ринки збуту, оскільки перевезення продукції на великі відстані буде економічно не вигідним. Вищеперераховані риси сільськогосподарського виробництва ставлять його у відособлене положення в економічній системі, де величина трансакційних витрат значно перевищує раціональні межі та має стійку тенденцію до зростання.

Взаємодіючи із зовнішнім середовищем, підприємства відчувають його вплив на формування внутрішнього потенціалу та величину трансакційних витрат. З метою зниження трансакційних витрат вони здійснюють удосконалення організації виробництва та збуту, раціональну концентрацію виробничих ресурсів, що сприяє економії на масштабах діяльності, розвиток інтеграції-вперед та інтеграції-назад, що також впливає на зниження трансакційних витрат на одиницю продукції.

Формування системи управління трансакційними витратами на птахівничих підприємствах розглядається як сукупність ринкових і внутрішньофірмових інститутів, методів та інструментів регулювання внутрішніх і зовнішніх трансакцій з метою формування раціональної величини та структури трансакційних витрат [2]. Економічна складова оптимізації трансакційних витрат передбачає наявність методів державного та внутрішньофірмового регулювання (виявлення, облік, планування, прогнозування трансакційних витрат).

Під трансакційними витратами в сільському господарстві ми розглядаємо витрати, пов'язані із координацією процесів суб'єктів ринкових відносин і в межах ієрархічної структури підприємства, а також неявні витрати у вигляді втрат у результаті всіх видів трансакцій. Необхідність дослідження факторів середовища, що формують трансакційні витрати, зумовлена можливістю визначити передумови їх виникнення та обґрунтувати дієві інструменти регулювання.

Розглянемо підходи до кваліфікації трансакційних витрат. Науковці виділяють дві основні групи трансакційних витрат: явні та неявні [3].

До явних трансакційних витрат відносять витрати, які відображаються в регістрах бухгалтерського обліку по рахунках 91–97. До неявних – витрати, які не відображені у фінансовому обліку, але впливають на кінцевий фінансовий результат. До них відносять упущену вигоду, яка виникає при виборі альтернативних варіантів; зовнішні втрати у результаті реалізації продукції в

терміни і за цінами в збиток власної вигоди, втрати фізичного обсягу продукції в процесі реалізації; внутрішні втрати всередині підприємства під дією певних обставин [4].

За джерелом виникнення доцільно розрізняти внутрішні та зовнішні трансакційні витрати. Для внутрішніх трансакційних витрат сформовані наступні класифікаційні ознаки: трансакційні витрати на забезпечення постачальницько-збутової функції та витрати на забезпечення функціонування обліково-аналітичної системи (формування інформаційних баз, організація облікових процесів, аналізу і контролю); управлінські витрати; витрати пов'язані з формуванням стандартів виробництва, норм тощо [5].

До зовнішніх трансакційних витрат належать витрати на рекламу, одержання консультаційних, аудиторських послуг; витрати на оренду торгових точок, страхування; держмити, штрафи, екологічні та санітарні платежі; послуги банків, недоотримана виручка.

Варто наголосити на певній подібності витрат *ex ante/ex post* (до/після укладення договору) та витрат, пов'язаних із забезпеченням ринкової діяльності, порівнюється із внутрішніми трансакційними витратами на забезпечення постачальницько-збутової функції. Обидва види витрат містять у собі витрати на пошук інформації, на ведення переговорів, витрати контролю за виконанням угоди. Водночас, відмінність цих витрат полягає в джерелі витрат: у першому випадку джерелом є витрати на утримання власних підрозділів, відповідальних за просування товарів на ринку; в другому – витрати, пов'язані із залученням послуг сторонніх організацій, які забезпечують просування товарів на ринку [6].

Отже, у цій системі знайшли відображення усі бізнес-процеси підприємства – від формування щоденних планів виробництва, визначення потреб у ресурсах до надходження готової продукції на склад та її реалізації покупцям. На птахофабриках ведеться облік у режимі реального часу із відображенням усіх операцій з обліку птиці, комбікормів, ветеринарних препаратів, фіксуються дані по енерговитратах. Передбачено механізм автоматичного відображення всіх операцій оперативного обліку за день в бухгалтерському і податковому обліку. До позитивних моментів використання системи слід віднести те, що вона надала інструмент оперативного контролю за технологічними картами утримання птиці й виробництва, одержання даних про витрачені на виробництво продукції ресурси та про відхилення поточних фактичних показників від нормативних. Це дає можливість вчасно реагувати на зміну ринкових умов, приймати обґрунтовані рішення у сфері закупівель сировини й управління виробництвом, вибудовувати відносини з контрагентами. Керівний склад підприємства отримав всі необхідні інструменти для управління витратами та розрахунку точної собівартості готової продукції. Система дозволяє отримувати дані про структуру собівартості випуску продукції щодня, допомагає контролювати матеріальні потоки і споживання ресурсів, відображає рух і витрачання сировини, електроенергії, палива і пально-мастильних матеріалів і інших витрат підприємства [7]. Володіння повною і точною інформацією про формування собівартості продукції полегшує керівництву підприємства ведення переговорів із постачальниками та замовниками. Використання єдиної інформаційної системи прискорило побудову бюджетів та отримання оперативної звітності про їх виконання.

Отже, поява статті у переліку трансакційних витрат, витрат, пов'язаних із утриманням управлінських та обліково-аналітичних служб, дозволяє стверджувати, що підвищення керованості виробничими, збутовими, управлінськими процесами набуває першорядного значення при нарощенні обсягів виробництва продукції та розширенні ринків збуту.

З метою більш деталізованого розгляду причин виникнення внутрішніх трансакційних витрат слід провести деталізований аналіз основних груп витрат: витрати на забезпечення постачальницько-збутової функції та управлінські трансакційні витрати: витрати на пошук інформації, її обробки та зберігання, витрати збуту, які включають в себе: оплату праці продавців, утримання складських приміщень, торгових точок та павільйонів, послуги власного автотранспорту з доставки продукції [8].

Вагомою складовою внутрішніх трансакційних витрат сільськогосподарських підприємств є

управлінські витрати, які включають в себе такі статті: витрати на ведення переговорів, інформаційні витрати та витрати, пов'язані безпосередньо з управлінням виробничим процесом.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що зазначені витрати існують за будь-якого способу організації виробництва, оскільки безпосередньо пов'язані з управлінням виробничими і бізнес-процесами. Підвищення керованості суб'єктом господарювання набуває першорядного значення при збільшенні його масштабів: чим масштабнішою є виробнича структура, тим вищі витрати на координацію внутрішньофірмових процесів. Як свідчить проведений аналіз, зовнішні трансакційні витрати характеризують обсяг витрат, пов'язаних із просуванням кінцевого продукту від виробника до кінцевого споживача, в тому числі й на зовнішній ринок.

Висока частка трансакційних витрат у формі недоотриманої виручки є істотним чинником, який слід розглядати як невикористану можливість в забезпеченні комерційного успіху підприємства. Дана обставина зумовлена наявністю значної кількості посередників, що призводить до зниження потенційного обсягу виручки при формуванні нераціональної системи розподілу продукції.

Ці витрати становлять 33% сукупних зовнішніх трансакційних витрат, із них 71,6 % – втрати доходу внаслідок реалізації продукції за нижчими цінами на шкоду власній вигоді, 22,5% – витрати у формі недоодержаної виручки в результаті нераціональних масштабів ринкової діяльності підприємства (втрати частини виручки від реалізації біовідходів стороннім організаціям для переробки), 5,5% – втрати частини виручки від неефективної політики управління, опортуністичної поведінки партнерів (списання дебіторської заборгованості через закінчення терміну давності та втрат з урахуванням інфляції), 0,4% – за рахунок втрат фізичного обсягу продукції в процесі реалізації.

Варто зазначити, що втрати від зниження оптово-відпускних цін свідчать про перенасиченість внутрішнього ринку певного виду сільськогосподарської продукції та наявність нечесних «правил гри» для товаровиробників – учасників. Зниження до мінімального рівня рентабельності в структурі оптово-відпускних цін здійснювалося з метою утримання потенційних ринкових контрагентів.

Значну частину виручки підприємство недоотримує від переробки пташиного посліду – цінного органічного добрива. Представники компанії реалізують його по 55–70 грн/т, а посередники його перепродають сільськогосподарським товаровиробникам по 100–120 грн/т. Необхідно відзначити, що вартість сухого курячого посліду становить 6000–7000 грн/т. Якщо врахувати співвідношення мокрого і сухого посліду та собівартість його сушіння, то господарство недоотримує 4000–4500 грн/т.

Значний обсяг виручки підприємство недоотримує й від реалізації вибракуваних курей-несучок і пір'я, яке утилізується шляхом спалення.

Необхідно відзначити досить низьку частку виручки недоотримує підприємство за рахунок втрат фізичного обсягу продукції. У цілому величина виручки в перерахунку на натуральні показники коливається в межах допустимих втрат при транспортуванні та зберіганні.

Ефективність здійснених зовнішніх трансакційних витрат визначаємо як співвідношення їх величини до одержаної виручки. Так, протягом досліджуваного періоду воно зросло від 1:29 у 2020 р. до 1:35 – у 2021 р., що свідчить про підвищення ефективності діяльності апарату управління з нарощення обсягів реалізації, головним чином у натуральних вимірниках при мінімальному зростанні оптово-відпускних цін.

Одним із таких механізмів регулювання є система бюджетного планування, аналізу і контролю витрат, яка діє на досліджуваному підприємстві. Система бюджетування, орієнтована на результат роботи кожного підрозділу, що дасть змогу формалізувати відносини і здійснювати управління та планування величини трансакційних витрат (табл.1).

Облік витрат за центрами відповідальності й побудова бюджетів дозволяють отримувати достовірну та повну інформацію про внутрішньогосподарські процеси і результати діяльності підприємства: оцінити рівень і динаміку трансакційної складової, здійснювати планування і

контроль, аналізувати відхилення витрат від планових, формувати інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, що сприятиме підвищенню ефективності інформаційного обміну, скорочення витрат, запобігання опортуністичної поведінки.

Таблиця 1. Формування системи управлінського обліку трансакційних витратах по центрах відповідальності сільськогосподарських підприємств

Центр відповідальності	Найменування бюджетів	Контроль	Параметри і процедури фінансового аналізу
Відділ постачання	Бюджет закупівель. Бюджет комерційних витрат	Контроль показників бюджету закупівель. Контроль якості матеріалів	Обсяги реалізації, виручка, ціна продукції, кількість договорів довгострокового характеру, канали збуту (посередницькі ланцюги)
Відділ збуту	Бюджет закупівель. Бюджет комерційних витрат	Контроль бюджету продажів. Контроль ціни. Контроль виконання регламенту взаємодії із підрозділами підприємства	Аналіз зовнішніх (попит на продукцію, рівень цін) і внутрішніх чинників (якість матеріалів, продукції, організації збутових процесів). Оцінка динаміки цін, збуту продукції
Транспортний відділ	Бюджет транспортних витрат	Контроль витрат ПММ, відповідно до норм та плану робіт. Контроль виконання плану взаємодії з відділом закупівель, відділом постачання	Частка витрат на ПММ для внутрішньовиробничих потреб при доставці матеріальних ресурсів від постачальників. Терміни виконання замовлень виробничих служб. Аналіз витрат на транспортування готової продукції. Аналіз затрат праці на персонал
Управлінські служби	Бюджет комерційних витрат	Контроль комерційних, управлінських витрат	Заробітна плата, утримання і обслуговування відділу маркетингу, амортизація, комерційні витрати Аналіз рівня витрат на утримання апарату управління, управлінського персоналу, приміщень

Джерело: складено авторами.

При просуванні й реалізації продукції власними підрозділами сільськогосподарського підприємства можливими причинами відхилення за обсягом реалізації, ціною продукції, по каналах продажу можуть бути: реалізація продукції за заниженими цінами через необхідність швидкого збуту продукції, орієнтація на канали продажу за нижчою ціною, а також втрати фізичного обсягу продукції, зниження її якості, нестача інформації про конкурентів, ситуацію на ринку, канали збуту.

Параметри, за якими проводять аналіз причин відхилення, дозволяє співвіднести бізнес-процес за основними статтями розглянутої нами класифікації трансакційних витрат. При цьому облік трансакційних витрат повною мірою здійснюється за центрами відповідальності. Передумовами до зниження трансакційних витрат на одиницю виробленої продукції є оптимізація структури трансакційних витрат, підвищення координації діяльності суб'єкта, що забезпечують безперервність усіх виробничо-розподільчих процесів.

Висновки і перспективи.

Результати проведеного аналізу формування трансакційних витрат сільськогосподарськими підприємствами свідчать, що з метою їх оптимізації необхідно забезпечити наступне: виділення категорій трансакційних витрат, що виникають у процесі реалізації сільськогосподарської продукції; проведення розподілу витрат не тільки за видами, але й за періодами, в яких вони можуть виникати; визначення найбільш значимих видів трансакційних витрат із зазначенням періодів, в яких вони виникають; виявлення можливих причин виникнення певних видів трансакційних витрат; аналіз витрат щодо пошуку інформації, який можна здійснити за допомогою наступних

загальновідомих методів: бенчмаркінг структури трансакційних витрат пошуку інформації; вартісний аналіз, що базується на вивченні окремих видів витрат та напрямів їх мінімізації; функціонально-вартісний аналіз, метою якого є ретельне вивчення складових процесу реалізації та їх стандартизації з метою мінімізації витрат; досягнення скорочення трансакційних витрат шляхом зменшення кількості посередників (за скорочення довжини каналів реалізації сільськогосподарської продукції буде подолано асиметрію інформації на продовольчому ринку регіону; впровадження системи електронної торгівлі на основі діючих електронних бірж, що дозволить скоротити довжину каналів реалізації та приведе до зниження витрат пошуку інформації; побудова вертикальних маркетингових систем).

Вважаємо, що за такого підходу господарств корпоративного сектору аграрної економіки та інтегровані з ними господарські структури одержать доступ до повної достовірної інформації, а також обмін нею відбуватиметься швидше.

Запропонований методичний підхід до визначення величини та структури трансакційних витрат сільськогосподарських підприємств, дасть можливість перерозподіляти внутрішні та зовнішні трансакції, сутність полягає у порівнянні величини трансакційних витрат, джерелом яких є власні підрозділи підприємства, і виникають внаслідок ринкових трансакцій. Отже, у нинішніх умовах постає необхідність формування господарствами корпоративного сектору аграрної економіки системи управління трансакційними витратами в напрямі: внутрішнього середовища – управління шляхом визначення раціональних масштабів діяльності підприємства на ринку, а також запровадження системи управління витратами; у зовнішньому середовищі – інституційний підхід, який реалізується через державну політику щодо формування та функціонування інститутів ринкової інфраструктури.

Війна України з Росією викликала появу нових видів та проявів трансакційних витрат в діяльності сільськогосподарських підприємств. Подібна ситуація буде спостерігатися і період повоєнної відбудови аграрного сектору нашої держави. В зв'язку з цим перед науковцями постають завдання щодо розробки методичних підходів до з'ясування економічної природи та відображення їх в реєстрах бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Муковіз В., Лещій Л. Трансакційні витрати суб'єкта господарювання: обліково-аналітичне забезпечення. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. №3. С. 133-146
2. Прокопенко Я. Г. Трансакційні витрати в логістичній системі АПК. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 6(1). С. 70-76.
3. Шапурова О. О. Трансакційні витрати: теоретичний аспект та оцінка. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 15(5). С. 80-82.
4. Грицаєнко М. І. Трансакційні витрати на макро-, мезо- та мікрорівнях. *Економіка та управління АПК*. 2018. №1. С. 124-133.
5. Руда Т. П. Трансакційні витрати: методико-обліковий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2017. № 862. С. 229-235.
6. Проданчук М. А. Трансакційні витрати як об'єкт бухгалтерського обліку в управлінні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 5(4). С. 195-198.
7. Глебова А. О. Трансакційні витрати: сутність, види та особливості управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 7(2). С. 157-161.
8. Кириєнко А. І. Трансакції та трансакційні витрати: визначення та класифікації. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015 № 3. С. 76-80.

Статтю отримано: 02.05.2022 / Рецензування 09.06.2022 / Прийнято до друку: 30.06.2022

Ivan Svinous

Doctor of Economics, Professor of the Department of Accounting and Taxation
Bila Tserkva National Agrarian University

Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: isvinous@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0346-1596

Tetiana Sliesar

Ph.D. (in Economics), Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: slyesar.t.m@nubip.edu.ua

ORCID: 0000-0002-6070-5059

Yevheniia Shara

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Irpin Applied College of Economics and Law

Irpin, Ukraine

E-mail: shara_kbo@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8091-0201

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ORGANIZING THE ACCOUNTING OF TRANSACTION COSTS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract

Introduction. *The characteristic features of agriculture in relation to the formation of transaction costs in the agricultural sector compared to other branches of the national economy are its high dependence on the natural environment and biological processes, which causes the manifestation of low stability and predictability of its development.*

The situation that has developed is caused by the fact that in the system of formation of new economic and agrarian-land relations, along with technological factors, the key place is occupied by institutional factors of the development of the agricultural sector. In this connection, there is a need to study the nature of transactions, transaction costs and assess their impact on reproductive processes in the agricultural sector, as well as to find mechanisms for managing this type of costs in the agricultural sector.

Methods. *General scientific and special methods of economic research were used in the process of conducting research, in particular: systematic approach, comparative, dialectical, abstract and logical.*

Results. *The proposed methodical approach to determining the amount and structure of transaction costs of agricultural enterprises will make it possible to redistribute internal and external transactions, the essence of which is to compare the amount of transaction costs, the source of which is the company's own divisions, and those arising as a result of market transactions.*

Discussion. *Ukraine's war with Russia caused the appearance of new types and manifestations of transaction costs in the activities of agricultural enterprises. A similar situation will be observed during the period of post-war reconstruction of the agricultural sector of our country. In this regard, scientists are faced with the task of developing methodical approaches to clarifying the economic nature and reflecting them in accounting registers.*

Keywords: *agricultural enterprise, transaction costs, accounting, information, management.*

References

1. Mukoviz V. & Leshchii L. (2021). Transaktsiyni vytraty sub'yekta hospodaryuvannya: oblikovo-analitychne zabezpechennya [Transaction costs of a business entity: accounting and analytical support]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu [Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics]*, 3, 133-146.

2. Prokopenko Ya. H. (2019). Transaktsiyni vytraty v lohistychniy systemi APK [Transaction costs in the logistics system of the agricultural industry]. *Vcheni zapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya [Scientific notes of V. I. Vernadsky Tavri National University. Series: Economics and management]*, 6(1), 70-76.

3. Shapurova O. O. (2015). Transaktsiyni vytraty: teoretychnyy aspekt ta otsinka [Transaction costs: theoretical aspect and evaluation]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences]*, 15(5), 80-82.

4. Hrytsayenko M. I. (2018). Transaktsiyni vytraty na makro-, mezo- ta mikrorivnyakh [Transaction costs at the macro, meso, and micro levels]. *Ekonomika ta upravlinnya APK [Economy and management of agriculture]*, 1, 124-133.

5. Ruda T. P. (2017). Transaktsiyni vytraty: metodyko-oblikovyy aspekt [Transaction costs: methodical and accounting aspect]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivs'ka politekhnik». Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development]*, 862, 229-235.

6. Prodanchuk M. A. (2014). Transaktsiyni vytraty yak obyekt bukhgalterskoho obliku v upravlinni [Transaction costs as an object of accounting in management]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences]*, 5(4), 195-198.

7. Hlyebova A. O. (2014). Transaktsiyni vytraty: sutnist, vydy ta osoblyvosti upravlinnya [Transaction costs: essence, types and features of management]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences]*, 7(2), 157-161.

8. Kyriyenko A. I. (2015). Transaktsiyni ta transaktsiyni vytraty: vyznachennya ta klasyfikatsiyi [Transactions and transaction costs: definitions and classifications]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes [Economy. Management. Business]*, 3, 76-80.

Received: 05.02.2022 / Review 06.09.2022 / Accepted 06.30.2022

